

TARTALOM:

Reggeli munka Alagon	1
SZÁRAZ György	
Herberstein Henrik gróf halála	2
SZŐKE Kálmánné	
Múltidéző emlékek városunk	
Helytörténeti Gyűjteményében	
I. rész	4
SZAKÁLL Lászlóné	
A gyártelepi katolikus egyházköz-	
ség és a Jézus Szíve templom tör-	
ténete I. rész	6
BÁTONYI Pál	
Körtvélyes, Kesző és Sárfő magyar	
földbirtokos családjai III. rész	8
KOLLÁR Albin	
Az elfeledett dunakeszi-alagi Magán	
Polgári Iskola története I. rész	10
KONRÁD Hilda	
Emlékezéseim – Konrád Ignác,	
a lovak festője	11

SZÁMUNK SZERZŐI:

BÁTONYI Pál – nyá. ezredes (Sződ)
KOLLÁR Albin – nyugalmazott
iskolaigazgató
KONRÁD Hilda – (Párizs)
SZAKÁLL Lászlóné – nyugalma-
zott iskolaigazgató
SZÁRAZ György – helytörténeti
kutató
SZŐKE Kálmánné – nyugalmazott
tanár

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI
SZEMLE

Dunakeszi-Alag Helyismereti Lapja

Megjelenik évente háromszor,
1000 példányban

Felelős szerkesztő:

Csoma Attila és Lőrincz Róbert
Kiadja: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár
Dunakeszi, Kossuth Lajos u. 6.

Felelős kiadó: Csonka Mária

Nyomdai előkészítés:

Preysing Frigyes

Nyomda: Raszter ny. Budapest

ISSN 1789-9230

E-mail: szemle@mail.dkvk.hu

A lap megjelenését támogatja
Dunakeszi Város Önkormányzatának
Művelődési, Közoktatási, Sport
és Ifjúsági BizottságaA kiadványunkban szereplő Konrád
Ignác festményeket a HUNGART ©
engedélyével közöljük.SZÁRAZ GYÖRGY
Herberstein Henrik gróf halála

A dunakeszi Kegyeleti temetőben sétálva, egy borostyánnal benőtt sír fejfáján a következő néven akadt meg a szemem: Herberstein Henrik. Születésének és halálának dátuma: 1920–1944. Vajon ki lehetett ez a fiatalon elhunyt ifjú ember?

A Herberstein egy ősi, német gyökerű, birodalmi grófi¹ dinasztia. Magyarországon II. Lajos király udvarában voltak császári követek, a későbbi évszázadokban általában bányászattal foglalkoztak hazánkban. 1609-ben honosítottak, és lettek magyarokká.² Herberstein Henrik családja az első világháború után költözött a Délvidékről Alagra. Pontosan nem ismerjük birtokuk elhagyásának körülményeit, de valószínűsíthető, hogy rosszra fordult anyagi helyzetük le-

Herberstein szülőháza napjainkban

hett a költözés oka. Ifjabb Herberstein Henrik már itt, Alagon született 1920-ban, egy Mihály utcai házban, melynek bérleti jogához édesanyja családja (gróf Apponyi) segítette őket. Családjának több tagja jó lovas, sikeres versenylovak tulajdonosa volt. Nem véletlen tehát, hogy a fiatal gróf már gyermekkorában kitűnt a reggeli alagi tréningeken és csakhamar, a falkavadászatok alkalmával, már ő is nyeregből űzte a rókát. A halála utáni napokban megjelent Magyar Turf így írt minderről: „Ifjabb gróf Herberstein Henrik tüneményesen ragyogó jelenség volt az úrlovassportban. Szülei a kommun utáni évben telepedtek le Alagon, ahol a göndör, szőkefürtös, angyalarcú kisfiú csakhamar becézett kedvence lett a magyar Newmarket társadalmának. A ló iránti szeretete korán megnyilvánult: idősb gróf Apponyi Antal unokája rajongott a telivéréért és a lovaglásért.”³

A versenylovaglós elsajátítására olyan kiváló trénernek nevelték, mint Szigeti Nándor, vagy Issekutz mester. Tizenéves korában az úrlovasok közt az egyik nagy ígé-

Az ifjú gróf egy alagi falkavadászon

retnek számított, magyar úrlovas-champion volt, sőt néhány bécsi vendégszereplése alatt annyi versenyt nyert, hogy az osztrák champion címet is megszerezte.

Megyeren 1940 novemberében rendezték az évvárómeetinget, amelynek egyik versenynapján, november 3-án, a második futamban egy 2400 méteres gátversenyben gróf Esterházy Miklósné Babika II. nevű lovát lovagolta. Mosolyogva tekintett fel a publikumra, mi-

közben a starthoz igyekezett. A rajt után a közönség lélegzete szinte elállt, mikor a tribünök előtt a mezőny rálovagolt az akadályra. Babika II. az ugrás után rosszul ért földet és elbukott, lovasa leesett. A mögötte érkező Wolbert százados már nem tudott irányt változtatni, és ráugratott a fekvő grófra. A lovak továbbvágattak, de Herberstein Henrik mozdulatlanul feküdt a gyepon. Az odasiető pályaorvos azonnal felismerte, hogy nagy baj történt, a hamarosan érkező mentő az újpesti Károlyi Kórházba vitte a koponyacsont

1 birodalmi gróf: olyan család tagja, amely tartományúri hatalommal (Landeshoheit) rendelkezett a Német-római Birodalomban. Rangban a birodalmi fejedelmek után következtek.

2 Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. III. köt., Bp. 1987, 95.

3 Magyar Turf, 1940. nov. 5., 1.

A baleset helyszíne, a megyeri lóversenypálya

törést szenvedő ifjút, ahonnan nemsokára a halál tényét közölték. (A tragikus esemény tehát 1940. november 3-án történt, így a dunakeszi temetőben, a fejfán található 1944-es évszám helytelen!)

Mély megdöbbenéssel fogadták a dunakesziek a gróf halálhírét. Hihetetlennek tűnt az életvidám fiatalember hirtelen távozása. A Herberstein család ekkor már a Szent Mihály templom mögött, egy G. Veres Györgytől bérelt sarokházban lakott. A közvetlen, jó humorú „vagány” korábban sokszor elkápráztatta a helyieket, amikor repülőgépeivel megjelent a templomtorony körül, és szennyes csomagját az udvaruk közepére dobta. Az ifjú Henrik ugyanis repülőtisztai iskolát végzett, s mikor gépeivel a község fölé ért, mindenki tágra nyitott szemmel leste, hogyan „bravúroskodik”, mit üzen a dunakeszieseknek. A sors fintora, hogy míg édesanyja mindig a repüléstől féltette fiát, addig az passziójában, a lóversenyzésben lelte halálát. A temetés előtti napon a Pesti Hírlap a következő sorokat írta róla: „Gróf Herberstein Henrik az utolsó tíz évben egymásután nyerte a versenyeket. Csak az utóbbi idő óta szerepelt ritkábban katonai szolgálata miatt. Legutóbb egy vadászrepülőszázadnál teljesített szolgálatot mint hadnagy. Nemrég egyik repülőiskolába osztották be tanárnak, két hét múlva kellett volna jelentkezni, de a tragikus véletlen végét szakította katonai pályájának.”¹

A fiatal grófot 1940. november 6-án ravatalozták fel a Szent Mihály templomban. Koporsóját óriási tömeg – nagy családjának bánatos sokasága, az alagi lóversenyélet szinte minden tagja és persze dunakeszi lakossága – kísérte a helyi temetőbe. Egyes visszaemlékezésekkel ellentétben, szülei valószínűleg továbbra is a községben maradhattak, hiszen ugyanitt temették el őket 1955-ben és 1956-ban.

Halálához feltétlenül kapcsolódik az alábbi kis történet is. Jó sok évvel ezelőtt, amikor az alagi lóversenypályán ifj. Herberstein Henrikről esett szó, tanítómesterem, Mátyus György tréner a következőt mesélte nekem: „A versenynap hajnalán Alagról Megyerre belovagoltuk a lovakat, amelyek délután versenyeztek. Én mesteremnek, Szigetinek a lován ültem, mellettem Nardai mester lovásza Babika II.-n ült. Már hosszan trappoltunk a lovakkal, amikor a társam megkért, nem mennék-e előre, hogy messziről nézzem a lovát, nem sánta-e. Mert a nyeregben úgy érzi, bizony sántít. Erre én előrementem és figyeltem a lovat, de nem láttam sántának. Aztán mielőtt beértünk volna a megyeri pályára megint kérdezősködött, nem tűnik-e sántának a

A Herberstein család sírja a dunakeszi Kegyeleti temetőben

lova... Miután megtörtént a tragédia, akkor gondoltam, talán már a belovagló lovasz érezte, hogy nincs minden rendben!”

A tragédia anno az egész sportszerető közvéleményt megrázta. Az ifjú gróf emlékére az Úrlovasok Szövetkezete emlékversenyt írt ki, amelynek fődíja egy ezüst serleg lett. A napjainkig megrendezett Herberstein Henrik emlékverseny méltó emléket állít a magyar lóversenyzés és Dunakeszi neves halottjának.

ifj. Herberstein Henrik (1920–40)

1 Pesti Hírlap, 1940. nov. 5., 6.